BUCOVINA
ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL (1914–1918)

MARIAN OLARU

Die Bukowina im Ersten Weltkrieg (1914–1918)

(*Zusammenfassung*)*

Der Verfasser des Artikels zeigt, wie die militärischen, politischen, sozialen und ökonomischen Erreignisse aus der Bukowina zwischen den Jahren 1914–1918 in der Nachkriegszeit empfangen wurden. Auf Grund veröffentlichter und unveröffentlichter Quellen werden die wichtigen Informationen über die militärischen Feldzüge zwischen 1914 und 1917 und die Art und Weise, wie diese die Entwicklung der Verhältnisse zwischen der kaiserlichen Verwaltung und den Provinzbürgern, zwischen den letzteren und den Besatzungstruppen des Zarenreichs beeinflussten, hervorgehoben. Im vorliegenden Artikel werden die Absichten der beiden Nachbarmächte gegenüber der Zukunft der Bukowina dargestellt: entweder eine Angliederung der Provinz an einen ukrainischen (galizischen) Staat unter österreichischem Schutz, oder eine Angliederung derselben als Teil Grossrusslands. Gleichzeitig werden aus dem Text des Artikels die Umständen, unter denen die politischen und nationalen Projekte der Rumänen und der Ukrainer ins Leben traten, sowie die Kräfte ersichtlich, die in der Vereinigung der Bukowina mit dem Königreich Rumänien (infolge der Entscheidungen des Nationalausschusses vom 27. Oktober und der Beschlüsse des Bukowiner Generalkongresses vom 28. November 1918) mit inbegriffen waren.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: Erster Weltkrieg, das Herzogtum Bukowina, politisches und nationales Projekt, Eliten, politische Parteien usw.

Izbucnirea Primului Război Mondial îi găsea pe bucovineni în plină luptă politică şi naţională. Experienţa politică a administratorilor austrieci ai Ţării Bucovinei îi îndemna să menţină o stare de continuă fărâmiţare a mişcărilor politice şi naţionale din ducat. În Bucovina se resimţeau reverberaţiile disputei dintre Imperiul Ţarist şi Monarhia Dunăreană, primul sprijinea mişcările naţionale ale slavilor şi, mai cu seamă, pe sârbii care doreau înfiinţarea unei Serbii Mari[1].

* Traducere: Ştefăniţa-Mihaela Ungureanu.

[1] Lucian Boia, *Primul Război Mondial. Controverse, paradoxuri, reinterpretări*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2014, p. 32–35.

Analele Bucovinei, **XXII**, *2* (45), p. 515–533, Rădăuţi-Bucureşti, 2015

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

Această politică era menită a crea o contrapondere tendinţelor austriece în Răsărit, de înfiinţare a unei Ucraine Mari din ţările maloruse[2]. Semnele războiului mondial se regăseau şi în presa vremii care scria despre potenţialul de conflict al Balcanilor, de dezvoltarea deosebită a Germaniei, care revendica un loc demn de potenţialul său economic şi militar, de visul Rusiei de a ajunge la Cornul de Aur pentru a pune stăpânire pe Bosfor şi Dardanele şi pe teritoriile stăpânite de austrieci în Europa Centrală, de nemulţumirea Austriei faţă de Pacea de la Bucureşti, din 1913, care nu a permis crearea unei Bulgarii Mari – avanpost al intereselor austriece în zonă etc. În acest context este simptomatic comportamentul autorităţilor din Bucovina, care, încă din aprilie 1914, îi împiedicau pe ţăranii români să meargă la lucru în Regatul Român, ca măsură asiguratorie pentru o eventuală mobilizare a trupelor[3].

În primăvară şi vara lui 1914, societatea bucovineană era cuprinsă de buruiana unui „politicianism netrebnic" şi nu ne gândim doar la români[4]. Temele care se regăsesc în presa vremii sunt atentatul de la Debreţin unde, în februarie 1914, a explodat o „maşină infernală" în Palatul episcopal de la Hajdudorogh şi care l-a ucis pe episcopul rutean Iaczkovicz[5], încercarea contelui Rudolf von Meran, guvernatorul Bucovinei, de a îmbunătăţi relaţiile dintre Austria şi Regatul României prin vizita la regele Carol I[6], în încercarea de a păstra România de partea Triplei Alianţe, lupta dintre „democraţii" lui Aurel Onciul[7] şi „naţionali", în timp ce Iancu Flondor se retrăsese din viaţa politică. Din anul 1911 se aplica sistemul Ausgleich-ului, în urma căruia românii îşi pierduseră întâietatea politică în Ducat. În Dietă au fost aleşi 13 deputaţi naţionali, 6 democraţi şi 3 conservatori, care împreună cu mitropolitul întruneau 23 de mandate, faţă de 17 deputaţi ucraineni, 10 evrei, 7 nemţi şi 6 deputaţi polonezi. Preşedinte al Dietei a fost ales Alexandru Hurmuzaki iar vicepreşedinte Ştefan Smal-Stocki[8]. Lupta politică şi naţională a românilor se purta pe toate tărâmurile, pentru că mişcarea ucraineană după ce a

[2] Ion Nistor, *Istoria Bucovinei*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 354.

[3] *Ţăranii români opriţi de a merge la muncă în România*, în „Neamul românesc", anul IX, nr. 15, 20 aprilie 1914. De-a lungul timpului, ţăranii români din districtele Humor, Suceava, Rădăuţi şi Siret, pe timpul verii mergeau ca lucrători agricoli în Regatul României, pe moşiile marilor boieri. Încă de pe timpul iernii, ţăranii încheiau contracte cu „procuriştii" şi primeau o sumă de bani, cu care îşi acopereau o parte din nevoi. Toamna, ţăranii bucovineni erau angajaţi la culesul porumbului „în parte": o parte pentru boier, o parte pentru ei. În felul acesta, estima autorul articolului reprodus de „Neamul românesc" după „Viaţa nouă", din Cernăuţi, cam 15 000 de ţărani pe an îşi găseau rost în România, aducând 500 de vagoane de porumb şi importante sume de bani în Bucovina. Cei ce aplicau în mod abuziv legea emigrărilor ce împiedica pe ţărani să lucreze în România erau prefecţii de Rădăuţi şi Suceava. Împotriva acestora se cerea intervenţia deputaţilor Dori Popovici, A. Popovici, Aurel Ţurcan şi a mareşalului ţării Al. Hurmuzaki.

[4] Ion Nistor, *op. cit*., p. 338.

[5] *Cazul de la Dobriţin*, în „Neamul românesc", anul IX, nr. 7, 23 februarie 1914.

[6] *Contele Meran la Regele Carol*, în „Viaţa nouă", III, 8 (21 februarie) 1914, p. 4–5.

[7] Aurel Onciul reluase în periodicul ieşean „Viaţa românească", vol. XXXI, an VIII, 1913, p. 5–10, teza românizării Bucovinei, pe care o susţinuse şi în revista „Privitorul", anul I, nr. 4, 15 mai 1902, p. 3.

[8] Ion Nistor, *op. cit*., p. 337.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

cerut paritatea cu românii, mai apoi a cerut „exclusiva conducere”[9] în domeniul economic prin numirea „democratului” Florea Lupu ca preşedinte al Băncii Ţării. Pe tărâm bisericesc, romnii urmăreau să împiedice înfăptuirea întâietăţii rutenilor în Biserica Ortodoxă a Bucovinei, la a cărei edificare ţintea numirea lui Artemon Manastyrski ca episcop-vicar al Bucovinei, cu sprijinul Vienei. În domeniul şcolar, prin eforturile Societăţii pentru Cultura şi Literatura Română în Bucovina pe cheltuială proprie au luat fiinţă 14 unităţi şcolare particulare spre folosul neamului românesc din provincie, măsură luată după ce românii se considerau dezavantajaţi de direcţionarea fondurilor provinciale mai mult către şcolile rutene, precum şi eforturile intelectualilor români de a susţine o presă pedagogică românească („Şcoala”), care să servească la afirmarea cultural-naţională în provincie[10]. În acelaşi timp, în presa provinciei, „naţionalii” reprezentaţi de ziarul „Viaţa nouă” împreună cu „Viitorul” şi „Gazeta mazililor şi răzeşilor bucovineni”, susţinuţi şi de presa din Regatul României, aveau de înfruntat presa ucraineană susţinută de gazetele „Bukowiner Post” şi „Tagblatt” cu numeroase reverberaţii în presa vieneză (care îi acuza pe românii bucovineni de iredentism). Cu măsuri diferite, dar urmărind acelaşi scop, ultimii doi guvernatori – contele Rudolf von Meran (1912–1916) şi contele Joseph von Etzdorf (1916–1918) – au încercat să apere cât mai bine interesele imperialilor la această margine de imperiu.

Aşa cum aflăm din diverse surse, anii premergători Primului Război Mondial au fost marcaţi de existenţa unor „semne” de rău augur. În anul 1909, în Bucovina a fost secetă mare şi brumă timpurie (la 1/14 octombrie), în 1910, pe la mijlocul lui ianuarie a apărut pe cer o cometă şi în 18 spre 19 mai, de la orele 2 la 4 dimineaţa, a fost observată cometa Halley, care a determinat o adevărată psihoză colectivă. În anul 1911, în octombrie, a fost observată o altă cometă, care a fostă văzută de la orele 22 şi până dimineaţa. În 1912 a plouat foarte mult, încât s-au produs inundaţii cu mari pagube[11] în agricultură, mai ales la culturile cerealiere (în ziarele vremii se preciza că, din 1864, în Bucovina nu mai plouase aşa de mult). Anii 1913 şi 1914 au fost ploioşi, omizile au atacat masiv copacii şi molizii au fost atacaţi de larvele unor fluturi care au dus la uscarea multora dintre aceştia şi prin Cernăuţi a trecut un stol uriaş de lăcuste, spre Basarabia[12].

Atentatul căruia i-au căzut victime arhiducele Franz Ferdinand şi soţia sa, Sophie, a surprins pe toată lumea. Oamenii politici ai vremii, partidele politice şi notabilităţile provinciei au condamnat unanim acest fapt. Vestea morţii a ajuns la Cernăuţi noaptea, târziu. „Un steag negru, care flutura pe Palatul Primăriei, anunţa

[9] Teodor Balan, *Bucovina în războiul mondial*, extras din „Codrul Cosminului”, Cernăuţi, VI, 1929, Institutul de Arte Grafice şi Editură „Glasul Bucovinei”, 1929, p. 8.

[10] *Semne bune din Bucovina*, în „Neamul românesc”, anul IX, nr. 6, 16 februarie 1914.

[11] Constantin Ursache, *Condica cronicală a Parohiei Frătăuţul Nou*, în Viorel Dutceac, *Cronica de la Frătăuţii Noi*, Suceava, 2011, p. 50.

[12] *Ibidem*.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

lumii consternate catastrofa de la Sarajevo”[13] – scria Ion Nistor. Au fost trimise telegrame de condoleanţe foarte numeroase către împăratul Farnz Joseph şi Curtea de la Viena, de către autorităţi, culte religioase, societăţi culturale şi naţionale, oameni politici, notabilităţi etc. Ziarele locale („Viaţa nouă”[14], „Foaia poporului”, „Bukowiner Nachrichten”) s-au alăturat acestor manifestări scriind vaste articole despre cei asasinaţi, despre Austria etc. Autorităţile din Cernăuţi au ţinut o şedinţă de doliu. Primarul Cernăuţilor, Salo Weisselberger, i-a convocat pe membrii Consiliului Local pentru a le aduce la cunoştinţa cele întâmplate la Sarjevo. La fel au procedat prefecţii şi primarii oraşelor din Bucovina. După cum scria T. Balan, au fost trimise telegrame şi contelui Meran, guvernator al Bucovinei, care era şi el un Habsburg[15]. În numele Ţării Bucovinei a trimis o telegramă de condoleanţă şi mareşalul Alexandru Hurmuzaki. Consistoriul Ortodox al Bucovinei a făcut şi el la fel şi, la 30 iunie 1914, a ţinut o şedinţă de doliu, hotărând ca în ziua înmormântării familiei princiare „să se tragă în trei rânduri toate clopotele, iar în proxima duminică să se facă Sfânta Liturghie, rugăminte [rugăciune] şi panahidă pentru fericitul repaus al adormitului”[16]. Cu ocazia aniversării zilei împăratului Franz Joseph, la 18 august 1914, „Viaţa nouă” a publicat un mesaj (semnat de către deputaţii imperiali Dionisie cav. de Bejan, Iancu cav. de Cuparenco, dr. Ipolit Tarnavschi, dr. Nicu Blându, dr. Dorimendot Popovici, dr. Eusebiu Popovici ş.a.) care afirma că „poporul român din Bucovina, conştient de datoria sa, face jurământ solemn la picioarele Prea Înaltului Tron că va lupta cu cea mai mare abnegaţie pentru Patrie şi Împărat! Toată suflarea românească din Bucovina aşterne la treptele Prea Înaltului Tron sentimentele ei de nestrămutată loialitate şi profund devotament şi jertfă”[17]. Într-un text rămas până acum în manuscris, Maximilian Hacman prezintă situaţia din oraşul Cernăuţi din acele momente (25 iulie 1914): „La întoarcerea noastră fac propunerea să mergem în oraş pentru a afla dacă n-a sosit, eventual, deja, răspunsul din Belgrad sau chiar decretarea mobilizării. Ajunşi în apropierea Templului, ne bate la urechi melodia unui marş militar executat de taraful de muzică al Kaiserkioskului. Am înţeles (!) şi o ediţie separată a «Tagblattului», pe care o iau din mâna unui străin din apropierea Kaiserkioskului, ne comunică lapidar – cum e textul – totul: Împăratul a decretat mobilizarea parţială. Am rămas adânc emoţionat şi emoţiunea mea creştea la auzul cântecelor războinice, ale strigătelor de «ura» ale mulţimii [care] umpleau chioşcul şi piaţa, deşi de-a dreptul vorbit, entuziasmul acesta zgomotos îmi părea ceva silit, să nu zic artificial, astfel că în emoţiunea mea se strecura şi un pic de dezgust. Ne-am întors

[13] Ion Nistor, *op. cit.*, p. 355.

[14] *Asasinarea arhiducelui moştenitor Francisc Ferdinand şi a soţiei sale ducesa de Hohenberg*, în „Viaţa nouă”, III, 30 iunie (st. n.) 1914, p. 1–2.

[15] Teodor Balan, *op. cit.*, p. 11.

[16] *Ibidem*, p. 12.

[17] *18 august 1914*, în „Viaţa nouă”, III, nr. 136, 16 august (st. n.) 1914, p. 1.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

acasă şi, culcându-ne, auzeam încă tot strigătele de «ura» ale tinerimii de stradă”[18]. În ziua de 26 iulie 1914, acelaşi autor scria: „Ştirile din urmă (26 iulie 1914, n. n. – M. O.), ajunse tocmai la Cernăuţi, aduc detalii din care înţeleg că răspunzând Sârbia în mod nesatisfăcător la ultimatumul Austriei, aceasta din urmă e silită să pregătească războiul inevitabil, declararea oficială de război urmând în curând. Citesc şi despre manifestarea de simpatie «însufleţită şi plină de entuziasm a mii de cetăţeni» din seara trecută, precum şi de o oraţiune patriotică, numai puţin însufleţită, ce a ţinut-o deputatul Benno Straucher aseară în Kaiserkiosk şi a trebuit să râd. *Vulgus vult decipi* – m-am gândit eu”[19].

Austria a declarat război Serbiei[20], la 28 iulie 1914, fapt care a neliniştit pe toţi bucovinenii, pentru că se aflau în extremitatea estică a Imperiului Austro-Ungar şi Cernăuţii erau la 30 de km de graniţa cu Rusia. Surprinzând momentul începutului războiului, preotul Constantin Morariu scria: „La miezul nopţii (31 iulie 1914 st. n.) au fost puse în mişcare toate uneltele de alarmă, şi eu am fost trezit din somn să dau cheile de la biserică, ca şi clopotele să vestească începutul războiului”[21]. Aceeaşi situaţie este redată de preotul cooperator Constantin Ursache, din Frătăuţii Noi: „Despre această complicaţie nu ştia în lume nimic şi vineri, în 18/31 iulie era lumea liniştită în Rădăuţi, căci de aici nu plecase nime la Serbia. […] Vineri seara, pe înserate, sună îngrozitoarea trâmbiţă de alarmă. Comisarii de la prefectură au venit în goana cailor, pe înserate, cu ordinul de mobilizare generală sosit de la Împăratul […]. Pe când ne aşezam liniştiţi la masă, se aud trâmbiţele în mod asurzitor. Am sărit, crezând că e foc, dară nu se vede. Îndată după aceea se aude clopotul cel mare sunând sinistru într-o doagă, în ton rar şi lung, şi înfiorător”[22]. Ordinul de mobilizare a produs consternare în rândul locuitorilor pentru că, din acel moment, războiul devenise o certitudine. Dar „toţi se mângâiau că aşa un război mare nu poate fi de o durată mai lungă decât cel mult două-trei luni”. „Pe când va cădea frunza, ne întoarcem înapoi”, a zis împăratul Wilhelm”[23].

În vederea pregătirii populaţiei şi a provinciei pentru război, au fost luate măsuri, pe care Teodor Balan le prezintă în lucrarea *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul războiului mondial, 1914–1918*, apărută la Cernăuţi, în anul 1923. Viaţa normală a provinciei, ca şi a tuturor europenilor ale căror ţări au fost implicate în război, a fost înlocuită cu una plină de privaţiuni şi greutăţi, cu numeroase pericole şi limitări ale drepturilor din vremurile de pace.

---

[18] Maximilian Hacman, *Amintiri din războiul mondial, 25 iulie – 10 octombrie 1914*, mss., SJAN Iaşi, Fond 1 586, p. 2,

[19] *Ibidem*, p. 3: „Masele vor să fie minţite”.

[20] *Manifestul Majestăţii Sale către popoarele Austro-Ungariei*, în „Viaţa nouă”, III, nr. 134, 2 august (st. n.) 1914, p. 1.

[21] Constantin Morariu, *Cursul vieţii mele – memorii*, ediţie îngrijită, prefaţă, microbiografii, glosar şi note: prof. univ. dr. Mihai Iacobescu, Suceava, Liga Tineretului Român din Bucovina, Editura Hurmuzachi, Colecţia „Enciclopedia Bucovinei în studii şi monografii” (5), 1998, p. 152.

[22] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 53–54.

[23] *Ibidem*.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

Pentru asigurarea cadrului juridic necesar stării de război, a fost aplicat articolul 14 din legea anului 1867, prin care, pe timpul cât Parlamentul austriac nu se putea întruni, puteau fi emise decrete-legi cu „răspunderea întregului minister”[24]. Preşedintele Ţării, contele Meran, împreună cu întregul aparat administrativ al provinciei, s-a mutat la Vatra Dornei şi a fost supus comenzii militare. Prin decret imperial, comandantul militar putea da dispoziţiuni, lansa ordine care trebuiau executate de cei în drept. Astfel, contele Rudolf Meran – guvernator al Bucovinei – „era obligat să primească şi să execute astfel de ordine”, nemaifiind supus Ministerului de Interne, ci „vremelnicului comandant al armatei austriece, care opera în Bucovina”[25]. Comanda Jandarmeriei a fost mutată la Rădăuţi şi tot aici a funcţionat şi Consiliul de Război, care pronunţa condamnările la moarte[26]. Au fost suspendate o serie de drepturi şi libertăţi. Pentru creşterea controlului administraţiei asupra populaţiei, au fost introduse bilete de liberă trecere care erau eliberate de birourile militare. Trecerea graniţei a fost mult îngreunată. Paşapoartele trebuiau vizate de către guvernatorul ţării şi comandantul militar. Arestarea cetăţenilor se putea face imediat şi cu respectarea unei proceduri sumare (nu mai era obligatorie existenţa unui ordin judecătoresc). Se suspenda libertatea de mişcare a cetăţenilor, organele statului (jandarmii, poliţia, funcţionarii prefecturilor) puteau să exileze sau să interzică părăsirea unei localităţi de către locuitori. Termenul de înmânare a ordinului de arestare a fost prelungit, de la 24 de ore la opt zile. În baza acestor reglementări, statul austriac a putut înfiinţa tabere de concentrare sau de internare, unde cei consideraţi „suspecţi” erau ţinuţi în condiţii precare, trecând de la un funcţionar la altul, fără ca să i se comunice motivul pentru care fusese arestat[27]. În vreme de război, percheziţiile domiciliare puteau fi făcute fără ordin judecătoresc, secretul corespondenţei nu mai era asigurat. A fost introdusă cenzura, publicaţiile erau strict controlate de autorităţi şi acestea prezentau în lumini favorabile situaţia militară şi pe cea din ţară. Manifeste, pliante sau broşuri nu puteau fi editate decât de către autorităţi. Au fost interzise adunările publice, pe stradă nu puteau circula mai mult de două persoane şi nu mai târziu de ora şapte seara, aglomeraţiile de oameni au fost interzise, a fost sistată activitatea tuturor societăţilor culturale şi politice, pe străzi patrulau soldaţi înarmaţi, care îndemnau la linişte şi ordonau stingerea luminii. În urma acestor măsuri viaţa economică şi socială din provincie a avut mult de suferit, încât „Bucovina semăna cu o ţară aflătoare în ruină. Tristeţea şi jalea domneau pretutindeni”[28]. Pe lângă toate aceste măsuri, austriecii au suspendat şi activitatea curţilor cu juraţi, conform Decretului-lege din 25 iulie 1914, rolul acestora fiind luat de curţile marţiale, „ceea ce însemna o înăsprire simţitoare

[24] Teodor Balan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul războiului mondial, 1914–1918,* Cernăuţi, Societatea Tipografică Bucovineană, 1923, p. 42.

[25] *Ibidem*.

[26] Ion Nistor, *op. cit.*, 357.

[27] Teodor Balan, *op. cit*, p. 43.

[28] *Ibidem*, p. 45.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

în judecarea crimelor”[29]. Pe lângă toate acestea, „cei ce aplicau această legislaţie, funcţionarii, jandarmii şi poliţiştii se aflau mereu sub presiunea evacuărilor şi a numărului mare al dispoziţiunilor primite. Ei nu mai aveau nici răgazul, nici răbdarea să cugete bine asupra dispoziţiunilor ce luau. Ei lângă fiecare casă vedeau răsărind duşmanul şi în fiece cetăţean vedeau un «spion»”[30]. Declanşarea războiului a permis autorităţilor să lovească în mişcările iredentiste din Bucovina, mai ales în cele ale ruşilor (maloruşilor) şi românilor, care împărtăşeau aceeaşi religie, cea ortodoxă, cu ostaşii din armata imperială rusă. Lupta trebuia dusă atât împotriva duşmanului extern – Rusia –, cât şi a celui intern, cum erau considerate elementele etnice pe a căror fidelitate imperialii nu se bazau în Bucovina, adică erau bănuiţi de rusofilie, atât ruşii (maloruşii) cât şi românii[31].

Pentru împlinirea obiectivelor militare în Bucovina, autorităţile imperiale au luat măsura întăririi pazei acestei provincii, aplicând cu asupra de măsură ordinele valabile şi pentru celelalte provincii. Colonelul de jandarmi Eduard Fischer, avansat în timpul războiului la gradul de general şi decorat ulterior cu Ordinul „Maria Tereza” – cea mai înaltă distincţie austriacă[32]–, a supus comenzii militare birourile poliţieneşti din Iţcani şi Noua Suliţă (k. k. Grenzschutz-kommando), care se ocupau de tranzitul persoanelor, paşapoarte, ziare, scrisori, revizuirea bagajelor călătorilor, articole de export şi import oprite etc. Încă din anul 1913, Fischer a întărit pichetele de jandarmi cu elemente sigure din rândul naţionalităţilor considerate fidele. În anul 1916, pe frontiera („cordunul”) cu România se aflau 71 de jandarmi de origine evreiască, 14 poloni, 13 ruteni şi 27 de români[33]. De-a lungul frontierei şi în interiorul provinciei, jandarmii trebuiau să îi supravegheze intensiv pe cei „suspecţi şi iloiali”, pentru a căror depistare se foloseau şi rezidenţi dispuşi să raporteze autorităţilor. De aceea, „populaţia civilă din Bucovina, în timpul războiului mondial, a fost spionată pe cât se poate de intensiv. Prin sate umblau confidenţii jandarmilor, vorbind intenţionat cu fiecare ins pentru a denunţa”[34]. Cât despre „denunţiatori” – cum erau denumiţi turnătorii în epocă –, sigur că au fost din rândul tuturor grupurilor etnice din Bucovina, dar cei mai mulţi au fost recrutaţi din rândul evreilor, aşa cum aveau să scrie diverşi autori din perioada interbelică[35].

La începutul războiului nu era nicio curte marţială în Bucovina. Cei arestaţi erau trimişi la prefectură şi de aici erau duşi la Stanislau („Divisiongericht”), în Galiţia. Ceea ce dovedeşte faptul că suspiciunea faţă de „trădători” a crescut odată cu insuccesele militare ale imperialilor şi prelungirea peste aşteptări a războiului.

[29] *Ibidem*, p. 46.
[30] *Ibidem*, p. 47.
[31] *Ibidem*, p. 48–50.
[32] Erast Tarangul, *Amintiri*, mss., Fond *Erast Tarangul*, nr. 90, Serviciul Judeţean Iaşi al Arhivelor Naţionale (de aici înainte SJAN Iaşi), p. 19–20.
[33] *Ibidem*, p. 51.
[34] *Ibidem*, p. 55.
[35] T. Balan, *op. cit*., p. 68 şi passim.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

Cu timpul, au fost înfiinţate mai multe curţi marţiale în Bucovina, conform principiului că fiecare unitate militară mare putea avea o astfel de curte („k. k. Feldgericht"), compusă din magistraţi mobilizaţi şi un judecător-ofiţer. În Bucovina au funcţionat următoarele curţi marţiale: k. k. Feldgericht der Gruppe Oberst Fischer, până în 15 ianuarie 1915, care s-a mutat de la Cernăuţi la Gura Humorului şi apoi la Vatra Dornei; Gericht des k. k. 35 Landsratum Infanterie Brigade Kommandos, a funcţionat din 1914 şi până în ianuarie 1915; Gericht der 43 Landwer Infanterie Truppendivision, Curtea Marţială a Brigăzii Lilienhof, în anul 1914; la Cernăuţi a fost k. k. Feldgericht Oberstlieutenant Papp, înfiinţată la 5 martie 1915; k. k. şi Feldgericht des Etappen Bezirkskommandos Radautz. Astfel de curţi au funcţionat la Bistriţa (când ruşii au ocupat Bucovina), Lemberg, Stanislau, Colomeea, Munkacs, Oradea, Nagyvárad, Graz[36] ş. a.

Procedurile juridice erau clar determinate, în sensul că, după denunţ (era suficient cuvântul unui jandarm, al unui primar sau orice altă notabilitate, n. n. – M. O.), locuitorul din Bucovina era dus la prefectura districtului, apoi transportat din loc în loc, până la curtea marţială care avea să îl judece. De regulă, susţinerile denunţătorului trebuiau întărite de martori şi, cum denunţatul era judecat departe de locul său de baştină, martorii trebuiau să urmeze acelaşi drum, fapt care le era acestora inconvenabil. Acolo, în baza denunţului, judecătorul îl interoga şi făcea constatările necesare stabilirii vinovăţiei celui interogat. Pe baza celor constatate, se intenta proces şi se rosteau sentinţele. Cum în unele cazuri depoziţiile martorilor erau neconcludente, judecătorul îl absolvea de vină pe cel judecat. Însă doar comandantul militar al curţii marţiale era cel ce dispunea. Dacă sentinţa era de nevinovăţie, cel judecat nu era lăsat liber, ci comandantul militar dispunea trecerea acestuia în categoria „nesigur" („politisch unverläβlich", „politic dubios"). Cei consideraţi vinovaţi sau infideli imperialilor, din Bucovina şi Galiţia, au fost trimişi în interiorul ţării sau în lagăre[37], precum cel de la Thalerhof, Stiria[38].

În sate situaţia nu era cu nimic mai bună decât în oraşe. Calea ferată era păzită de soldaţi (glotaşi), jandarmii controlau ordinea publică, păzeau podurile şi controlau trecătorii. Locuitorii nu puteau merge decât până în satul cel mai apropiat cu bilet de liberă trecere, semnat de primar şi de către şeful de jandarmi. Telefonul şi telegraful erau folosite doar de armată. În scrisori nu era voie să se scrie nimic despre război, de aceea toate scrisorile erau verificate de cenzură. S-a interzis folosirea unor limbi străine mai puţin cunoscute precum greaca, esperanto sau folosirea stenografiei. Mai târziu, „epistolele simple recomandate" erau deschise la poştă şi cele „de bani" se puteau depune doar la Prefectură, după cenzură se puteau

[36] *Ibidem*, p. 57–58.

[37] *Ibidem*, p. 59.

[38] T. Balan, *op. cit.*, p. 134–143, Rodica Iaţencu, Marian Olaru, *Bucovineni în Parlamentul României Mari. Adunarea Deputaţilor, sesiunea 1919–1920* (II), în „Analele Bucovinei",Bucureşti, anul XX, nr. 1, 2013, p. 47, nota 3.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

sigila în prezenţa organelor militare cu atribuţii în domeniu[39]. Pentru a simplifica munca cenzorilor, datorită numărului mare de scrisori, au fost tipărite cărţi poştale, care costau 1 leu bucata, pe care era trecut la adresă „poşta de câmp X". Scrisorile astfel adresate erau strânse la Cernăuţi. Acolo, o comisie specializată trimitea scrisorile soldaţilor aflaţi pe diverse câmpuri de luptă. Pentru că numărul scrisorilor care soseau de pe câmpurile de luptă în localităţi era foarte mare, de ordinul sutelor, poştaşul se suia pe nişte bârne, în mijlocul mulţii de femei strânse din vreme şi striga numele destinatarului.

În condiţiile specifice războiului, au fost înfiinţate diverse comitete: de ajutor, agrare, de aprovizionare etc. Cele mai multe din acestea erau formate din intelectualii satului, în frunte cu primarul. Cei rămaşi acasă erau implicaţi direct sau indirect pentru efectuarea lucrărilor agricole, susţinerea activităţii de Cruce Roşie, sprijinirea celor infirmi, împărţirea alimentelor şi „cenzurarea cererilor femeilor pentru ajutor de la stat"[40], care erau trimise spre Prefectură pentru verificarea stării materiale a solicitantului.

În Bucovina şi în Galiţia au fost date şi ordine „extraordinare". Unul dintre acestea prevedea că „nu este voie la niciun caz a trage clopotele bisericeşti, a lumina ferestrele, a umbla pe stradă după 7 ore seara, a mâna vitele pe dealuri la păscătoare şi a aprinde focurile libere"[41]. Publicat în 18 septembrie 1914, acest ordin a fost cunoscut doar de populaţia aflată sub controlul trupelor austriece, adică de la Siret în jos, partea Bucovinei ocupată de ruşi nu a putut cunoaşte acest ordin. Mai târziu, în februarie 1915, comanda militară a Armatei VII Pflanzer-Baltin a permis tragerea clopotelor în sudul Bucovinei. Pentru că au fost nemulţumiţi de asprimea ordinului amintit anterior, sublinia Teodor Balan în lucrarea citată, comandanţii Armengruppenkommando General der Infanterie von Koevess au emis, la 19 august 1914, ordinul care le cerea subordonaţilor „să părăsească cât de repede obiceiurile din timp de pace", căci „bunătatea înrădăcinată la trupele noastre şi tendinţa de a ierta nu este la locul ei şi e chiar o crimă faţă de trupele austriece"[42]. Ordinul citat, bazându-se pe documentele din arhiva Armen-gruppenkommando General der Infanterie von Koevess, dispunea ca fiecare locuitor, asupra căruia se găseau arme sau care avea arme în locuinţa sa, să fie ucis pe loc, iar localităţile din care s-ar fi tras asupra trupelor austriece să fie înconjurate, incendiate şi vinovaţii să fie ucişi pe loc[43]. Colonelul Fischer, şeful jandarmilor din Bucovina, la fel ca şi colonelul Hagauer din Galiţia, făcea cunoscute populaţiei, printr-un manifest, următoarele: „comandanţii militari fuseseră avizaţi să ucidă pe loc pe fiecare individ, chiar şi atunci când acesta va apărea numai suspect de a fi comis un act de trădare sau de a fi avut o atitudine duşmănoasă statului, irelevant

[39] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 57.
[40] Teodor Balan. *op. cit*., p. 61.
[41] *Ibidem*.
[42] *Ibidem*, p. 62.
[43] *Ibidem*.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

de ce fel”[44]. Se aplicau articolul 321 din *Codul Militar Austriac* – care prevedea pedeapsa capitală prin spânzurare pentru „spionaj în folosul duşmanului” – şi articolul 327, care clasifica drept „crimă contra statului” faptul de a crea un avantaj duşmanului şi un dezavantaj „patriei”[45].

Mobilizarea a fost un prilej pentru verificarea pregătirii autorităţilor şi a populaţiei pentru război. Măsurile luate de autorităţi în vederea pregătirii de război au creat panică printre locuitori. La începutul războiului, erau supuşi ordinului de mobilizare bărbaţii între 20 şi 42 de ani şi care trebuiau să se prezinte la unităţile unde au efectuat serviciul militar, în termen de 24 de ore. Preotul Constantin Ureche din Frătăuţii Noi scria în condica parohială că „oamenii îmblau pe drum de la o bucată de noapte, ca spre ziua de Paşti”[46] şi cum se constituiau în grupuri de mai mulţi bărbaţi mobilizaţi se duceau la tren. În acea noapte, trenurile circulau din oră în oră, „la serviciul Miliţiei”[47]. O mulţime de oameni, însoţindu-i pe cei mobilizaţi, s-a îndreptat spre gările de unde plecau trenurile. Imaginea oraşului Rădăuţi în acele momente e edificatoare: „Iată vine un tren de la munte cu vreo 30 de vagoane de persoane, de bagaje, de vite de tot felul, cu două maşini, suflă din greu şi, când se apropie, merge încet şi tot mai încet. Poliţia şi miliţia împinge lumea în lături, strigă. Lumea se îndeasă. Un zgomot asurzitor, plâns amar de femei şi de copii, strigăte, chiote disperate spintecă văzduhul, maşinile gâfâie până ce, iată-l, în gară opreşte. Vagoanele pline de lume şi haizaşurile şi lăiţele vagoanelor [erau] pline. În vagoane, o desime care te ameţeşte, căldură mare. Soldaţii îşi iau, pe peron, rămas bun de la părinţi, de la soţii şi copii, îi mai sărută o dată cu jale şi amar şi se urcă în vagoane, câţi mai încap. Iar ceilalţi rămân, că după o oră vine alt tren”[48]. În această situaţie, sâmbăta, pe 1 august 1914, autorităţile au luat măsura de a opri călătoria cu trenul pentru peroanele particulare, ce a fost aplicată până la aducerea în unităţi a tuturor celor mobilizaţi. Ulterior şi civilii au putut circula cu trenul, dar aveau prioritate transporturile militare. De aceea, de la Cernăuţi la Rădăuţi, trenul făcea câte o zi. Pentru că nu puteau intra toţi mobilizaţii în Cernăuţi, glotaşii au fost trimişi înapoi, urmând a fi rechemaţi când au fost întrunite condiţiile necesare. La Rădăuţi, prefectul a „requisat” toate şcolile şi instituţiile publice, transformându-le în cazarme şi a rechiziţionat toate alimentele din oraş pentru hrănirea celor mobilizaţi[49].

Armatele care aveau să se înfrunte pe Frontul de Răsărit, respectiv cele austriece şi cele ruseşti, aveau importante deficienţe de organizare, dotare şi planificare a operaţiunilor. Comandanţii armatei ţariste mizau pe numărul mare al soldaţilor, dar sufereau de slaba înzestrare tehnică, datorită numărului redus al

[44] *Ibidem*, p. 64, 68.
[45] *Ibidem*.
[46] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 54.
[47] *Ibidem*.
[48] *Ibidem*.
[49] *Ibidem*, p. 55.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

mitralierelor, camioanelor şi aeroplanelor. Ruşii credeau că statul care avea să arunce mai mulţi soldaţi în luptă avea să învingă în război. În timpul războiului mondial, armatele austriece au dovedit o bună disciplină, dar comandanţii militari se pricepeau mai mult la administraţie decât la strategie, pentru că ei fuseseră crescuţi în cancelarie şi mai puţin pe câmpurile de luptă pentru a câştiga experienţă[50].

La începutul războiului, comandamentul austriac de pe Frontul de Răsărit dorea să pornească o amplă ofensivă contra ruşilor, pentru care a concentrat trei armate pe teritoriul cuprins între Cracovia şi Lemberg. Aceste armate erau: Dankl, Auffenberg şi cea condusă de Brudermannn. Acesta din urmă trebuia să apere Lembergul. Galiţia de Răsărit a fost neglijată, pentru că eforturile principale trebuiau să fie concentrate pentru ofensiva din Nord. Generalul von Koevess avea misiunea de a apăra cu o mică armată Galiţia de Răsărit, oraşul Zaleszcziki trebuia să fie apărat de Divizia 43. Pentru apărarea Bucovinei au fost mobilizaţi militarii din Regimentele 23 şi 41 de Infanterie şi Regimentul 4 Dragoni, toate din Divizia 43. Pentru completarea efectivelor militare, au fost chemaţi sub arme şi glotaşii (soldaţi şi ofiţeri care îşi satisfăcuseră serviciul militar), care erau cuprinşi în cadrul Brigăzii 35[51], condusă de generalul Münzel[52]. Ruşii, ştiind că Galiţia era slab apărată de austrieci, şi-au îndreptat atacul spre aceasta. Ei au plasat în faţa oraşului Lemberg armata condusă de generalul Russki şi în Galiţia de Răsărit trebuia să opereze armata condusă de generalul Ivanov. Bucovina nu ocupa un loc special în planurile ruseşti. Aici trebuiau trimise trupe ale armatei conduse de generalul Brussilov, care se afla în pregătire în Basarabia[53].

În Bucovina, generalul Münzel îşi dispusese trupele astfel: de-a lungul hotarului cu Basarabia, între Prut şi Nistru operau jandarmii conduşi de maiorul Fischer (care avea 50 de jandarmi, 600 de miliţieni pedestri şi 80 de călăreţi). La o depărtare de 10–20 de km de graniţă se afla o rezervă la fel de mare ca efective, în timp ce generalul Münzel se oprise în Cernăuţi, împreună cu ofiţerii de comandă ai brigăzii sale. Cei care au avut iniţiativa au fost austriecii, care s-au străduit să-i ia prin surprindere pe ruşi, la 6 august (st. n.) au trecut graniţa şi au avut ciocniri cu armata rusă la Balamutca, Colincăuţi şi Rachitna şi, cu mari dificultăţi, au ocupat localitatea Noua Suliţă. Ruşii şi-au mobilizat efectivele în localităţile basarabene Larga şi Ocniţa şi, pe 20 august 1914, au alungat cu uşurinţă patrulele austriece pătrunse pe teritoriul Basarabiei. Prima luptă pe teritoriul Bucovinei s-a dat la 23 august 1914, pe teritoriul satului Rarancea[54].

---

[50] Teodor Balan, *Bucovina în războiul mondial*, extras din „Codrii Cosminului”, VI, 1929, Buletinul Institutului de Istorie şi Limbă de la Universitatea din Cernăuţi, Cernăuţi, 1929, p. 17.

[51] Ion Nistor, *op. cit*., p. 357.

[52] Teodor Balan, *op. cit*., p. 18.

[53] *Ibidem*, p. 17–18.

[54] *Ibidem*, p. 19.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

În duminica de 10/23 august 1914, pe la orele 2 noaptea, trupele ruseşti au intrat în Bucovina prin mai multe puncte: Noua Suliţă, Rarancea, Boian şi Toporăuţi şi „s-a încins prima luptă mare pe front", care a durat până noaptea târziu. La Boian glotaşii au ţinut piept ruşilor până la sosirea întăririlor de la Zaleszcziki, din partea Regimentelor 41 şi 23. Confruntarea a fost deosebită şi mulţi dintre glotaşii bătrâni au murit în înfruntare. Sacrificiul lor a oprit înaintarea trupelor ruse în momentul cel mai critic şi au salvat oraşul Cernăuţi[55]. Operaţiunile militare pe Frontul de Răsărit au luat amploare, întinzându-se pe distanţă de 140 de km, între Vistula şi Nistru, ca apoi să ajungă la 400 km, până la Cracovia. Lupte grele s-au dat timp de opt zile, având localitatea Zaleszcziki drept punct al maximei înfruntări între ruşi şi austrieci. Urmare a celor întâmplate, „guvernul" şi Direcţia Fondului Religionar Ortodox s-au mutat la Vatra Dornei, pentru a putea face mai uşor legătura cu Ardealul şi Viena, iar Direcţia Poştelor s-a mutat la Câmpulung. Ruşii forţează din nou la Noua Suliţă şi ameninţă oraşul Cernăuţi. Sub presiunea unei inevitabile cuceriri a capitalei provinciei, evreii părăsesc Cernăuţii aşezându-se în sudul Bucovinei, pe la neamuri şi cunoscuţi[56].

Pe 16/29 august 1914, ca urmare a inevitabilei ocupări a Bucovinei de către ruşi, autorităţile primesc ordin să ascundă actele, cărţile, hărţile de valoare şi banii şi, după selectarea actelor importante şi a condicilor, au fost confecţionate lăzi din scânduri, care au fost ascunse în locuri numai de jandarmi ştiute. Sub presiunea evenimentelor, „amploiaţii" au primit salariile pe 27 august şi aşteptau evacuarea, iar de pe sediile diverselor instituţii au fost date jos firmele.

Pe 30 august 1914 (st. n.), numeroase trupe ruseşti au ocupat estul Galiţiei şi nordul Bucovinei. Ruşii au intrat în nordul Bucovinei prin Toporăuţi, Rarancea şi Noua Suliţă şi, la 2 septembrie 1914, se aflau în faţa oraşului Cernăuţi. În retragerea lor, trupele austriece au aruncat în aer podurile de peste Prut (cel de fier a fost dinamitat şi cel de lemn a fost incendiat). Mulţi dintre cernăuţeni au fugit de teama războiului: preşedintele Ţării cu automobilul, iar pentru ceilalţi a fost pus la dispoziţie gratuit un tren[57]. Au plecat mai ales funcţionarii şi impiegaţii evrei, pe când cei mai mulţi creştini au rămas la casele lor – nota Emilian Şlusanschi[58]. Armata austriacă s-a retras spre Storojineţ, ocupând poziţii până la Vijniţa. După retragerea guvernatorului Meran, la Dorna, comanda trupelor s-a mutat la Siret. Aşa cum scrie Ion Nistor, un simplu locotenent rus, Pigarewski, a primit

[55] Constantin Ursachi, *op. cit*., p. 58.

[56] *Ibidem*.

[57] Constantin Ursachi, *op. cit.*, p. 58: „Lumea, care rămăsese în Cernăuţi, la auzul detunăturii (aruncarea în aer a podului de fier de peste Prut, n. n. – M. O.), s-a îngrozit şi a fugit în aceeaşi noapte, plătind până la 300 de coroane pe o birjă până la Rădăuţi". Aceeaşi situaţie este consemnată de Emilian Şuslanschi în *Articole, amintiri, mărturii*, ediţie îngrijită şi notă biografică de Liviu Papuc, studiu introductiv de prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, p. 107: „Oraşul era aproape pustiu. Puţina populaţie, ce mai rămăsese, se afla încă sub impresia detunăturilor produse de distrugerea podurilor peste Prut".

[58] *Ibidem*, p. 112.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

capitularea oraşului[59]. La Jucica, la comandantul trupelor ruse s-a prezentat primarul oraşului, evreul Salo Weisselberger, Philipp Menczel, editorul ziarului „Allgemainde Zeitung", ca interpret de limba rusă, şi alte notabilităţi, alături de Gheorghe Galin, secretar al Consultului României. Atunci, comandantul armatei ruse a cerut să fie împlinite o serie de condiţii care priveau, mai ales, deplasarea în siguranţă a armatei prin Cernăuţi. Armata rusă, condusă de generalul Pavlov şi colonelul Ariutinov, a ocupat Cernăuţii la 2 septembrie 1914, la orele 6 seara[60]. Au fost întâmpinaţi de mitropolitul Vladimir de Repta şi de primarul Salo Weisselberger[61]. Mitropolitul l-a rugat „să nu pustiască satele şi să cruţe populaţia civilă"[62] şi primarul Cernăuţilor l-a rugat să cruţe oraşul. Anunţând că oraşul Cernăuţi se uneşte cu Rusia, generalul Pavlov a cerut o contribuţie de 600 000 de ruble, care trebuia plătită în 24 de ore. Au fost luaţi 23 de cetăţeni, ca ostateci, până la plata sumei solicitate[63]. Era un gest demonstrativ, prin care generalul rus dorea să arate cât de nedreaptă era măsura similară luată de austrieci asupra oraşului Kameneţk Podolsk, scria Teodor Balan[64]. Ulterior, cererile comandanţilor ruşi au fost retrase. Administraţia militară a oraşului Cernăuţi a fost condusă de căpitanul Kirilenko şi, la 15 septembrie, a fost inaugurată administraţia civilă a oraşului. În fruntea acesteia a fost numit Simeon Evreinov, Alexei Gerowski era adjunctul acestuia, cunoscut rusofil şi Temistocle Bocance, intim al lui Gerowski – primar al Cernăuţilor[65].

Calea principală de retragere a trupelor austro-ungare a fost valea râului Moldova. În aceste condiţii şi, cu toate măsurile luate de către autorităţile civile şi militare, au fost numeroase cazurile de trecere frauduloasă a frontierei şi primii arestaţi pentru infidelitate au fost bucovinenii de religie ortodoxă. În acelaşi timp, avocatul Sluşanschi consemna: „Mai amintesc pentru azi că cu brigada (austriacă din Storojineţ, n. n. – M. O.) au fost escortaţi şi opt ţărani ruteni din Rarancea împreună cu arendaşul Eduard Winiarski, arestaţi pentru pretinsă înaltă trădare. I-am văzut în convoi. E vorba să fie judecaţi la Vijiniţa de tribunalul marţial"[66]. Pe 1 septembrie 1914, Emilian Şluşanschi era martorul unei scene ce ţinea de absurdul războiului: „De la Mihalcea, sat situat lângă Cernăuţi, a sosit un transport de

[59] Ion Nistor, *op. cit*., p. 357, prezenta diferit scena de mai sus: comandantul trupelor ruse s-ar fi prezentat la primarul oraşului, de faţă fiind şi mitropolitul Vladimir de Repta.

[60] T. Balan, *op. cit*., p. 20.

[61] Fred Stambrook, *The Golden Age of the Jews of Bukovina, 1880–1914*, Working Paper 03-2, October 2003, p 14–15, arată că Salo Weisselberger a fost deportat de autorităţile ţariste în Siberia.

[62] Ion Nistor, *op. cit*., p. 59.

[63] Arie Leon Schmelzer, *The Jews in Bukowina (1914–1919) – World War and Russian Occupation*, în *History of the Jews in the Bukowina (Geschichte der Juden in der Bukowina)***,** edited by Hugo Gold**,** vol. I, Tel Aviv, 1958, p. 67.

[64] T. Balan, *op. cit*., p. 20.

[65] *Ibidem*.

[66] Emilian Sluşanschi, *Articole, amintiri, mărturii,* ediţie îngrijită şi notă bibliografică de Liviu Papuc, cu un studiu introductiv de Ion Agrigoroaiei, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2011, p. 110.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

«prizonieri». Erau câţiva bărbaţi, partea cea mai mare însă femei şi copii, unii dintre aceştia din urmă chiar la piept, în total 32 de persoane, însoţiţi de câţiva poliţişti rurali (ţărani) din Mihalcea, înarmaţi cu ciomege şi coase. Aceşti bieţi oameni erau ţărani «moldoveni» din satul Stroieşti, situat în Basarabia, aproape de frontiera austriacă. Mi-au spus că veniseră înainte cu patru săptămâni la Noua Suliţă la târg, unde au fost arestaţi, şi de atunci sunt purtaţi necontenit din sat în sat. Erau, bieţii, istoviţi de atâta osteneală şi foame ce duseseră"[67]. Printr-un manifest, colonelul Fischer reamintea populaţiei, la 13 septembrie 1914, că oricine era doar bănuit de „trădare" sau „atitudine duşmănoasă" putea fi împuşcat pe loc[68].

În teritoriile ocupate de armatele imperiale ruse au fost impuse reguli specifice stării de război. De pe edificiile publice trebuiau date jos însemnele austriece şi trebuia arborat steagul imperial rus. În cazul insultării sau a înlăturării forţate a steagului imperial rus, primarul avea să fie judecat după dreptul marţial şi oraşul/localitatea urma să fie distrusă. Se interzicea circulaţia între orele 7 seara şi 6 dimineaţa, contravenienţii fiind pasibili de împuşcare. Până la orele 7 seara, oraşele trebuiau iluminate şi toate „răsuflătorile" de pe acoperişuri sau poduri trebuiau astupate. Contravenienţii erau ameninţaţi cu amenzi usturătoare (de 10 000 de ruble) sau cu închisoarea. Negustorii trebuiau să ţină deschise prăvăliile, între 6 dimineaţa şi 6 seara şi nu aveau voie să dosească marfa sau să o vândă la un preţ mai mare. Era interzisă vânzarea oricăror băuturi alcoolice. Calomnierea ofiţerilor, soldaţilor armatei ruse, răspândirea de ştiri mincinoase erau aspru pedepsite. De asemenea, aveau să fie spânzuraţi pe loc cei consideraţi spioni. Trebuiau predate toate armele de foc, săbiile, iataganele, pumnalele, precum şi orice fel de muniţii[69] etc. Dispoziţiile în vigoare sub austrieci s-au păstrat şi sub stăpânirea ruşilor , adică „ne-am schimbat stăpânul, nu însă şi felul de stăpânire"[70]. Din scrierile interbelice, din jurnalele contemporanilor aflăm că prezenţa armatelor ruse pe teritoriul Bucovinei s-a soldat mari jafuri şi distrugeri materiale[71].

Ca urmare a unei acţiuni a militarilor conduşi de maiorul Iaskiewicz, oraşul Siret a fost ocupat de trupele austriece aflate în subordinea lui Fischer. Cum ruşii nu au acordat o prea mare atenţie apărării teritoriului cucerit de ei, la mijlocul lui octombrie 1914, după câteva lupte la Tereblecea, Oprişeni şi Bărlinţe, austriecii au ocupat teritoriul dintre Prut şi Siret şi au reluat controlul asupra oraşului Cernăuţi, la 21 octombrie 1914, au constituit un nou Consiliu Comunal şi şi-au sporit efectivele militare. Guvernatorul Bucovinei, revenit la Cernăuţi, a lansat chemarea pentru un împrumut de război[72]. În acest timp, mai multe familii din Bucovina au

[67] *Ibidem*.

[68] T. Balan, *Suprimarea mişcărilor naţionale din Bucovina pe timpul războiului mondial, 1914–1918*, p. 64.

[69] Emilian Sluşanschi, *op. cit*., p. 129.

[70] *Ibidem*.

[71] Romulus Deladorna, *Bucovina în 1914–1915*, Suceava, Tipografia „Şcoala română", 1915.

[72] T. Balan, *Bucovina în războiul mondial*, p. 22.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

reuşit să fugă şi „Viena a fost umplută cu refugiaţi evrei din Galiţia şi Bucovina”[73]. Pentru sprijinirea lor au fost înfiinţate de către autorităţi tabere în Boemia, Moravia, Silezia, Salzburg, Austria Superioară, Stiria şi Carintia. Cu sprijinul unui birou, înfiinţat pentru a acorda asistenţă celor refugiaţi, au fost puse la dispoziţia acestora resursele de bază. La Viena, un important rol l-a avut organizaţia sioniştilor condusă de dr. Schwartz Hiller, ajutat de Anita Mueller[74]. Atunci au fugit din Cernăuţi între 3 000 şi 5 000 de evrei. Alţi locuitori s-au refugiat la rude şi în localităţi din Bucovina sau din Ardeal mai puţin expuse atacului trupelor ţariste. Metodele brutale folosite de trupele ţariste, precum incendierea şi teroarea, au fost cele care s-au adăugat distrugerilor de bunuri materiale, precum în Noua Suliţă, Rarancea, Sadagura, Boian, Mahala, Ostriţa şi în Cernăuţi. Au fost jefuite clădirile care adăposteau instituţiile locale şi centrale, şcolile, precum şi proprietăţile evreilor şi sinagogile acestora. În Cernăuţi, Sinagoga Mare şi Templul au fost cruţate datorită intervenţiei mitropolitului Valdimir Repta, care a acceptat să adăpostească în reşedinţa mitropolitană şi 63 de pergamente sacre ale evreilor, pe care le-a returnat după terminarea războiului.

În preambulul unei noi ofensive ce avea drept scop reluarea controlului asupra oraşului Cernăuţi, generalul Ariutinov i-a cerut lui Iaskiewicz să predea de bună voie oraşul. Răspunsul austriecilor fiind unul negativ, la 24 noiembrie 1914, ruşii trec la atac, bombardând dinspre Sniatyn şi Hliniţa. Deşi au venit în ajutor noi efective militare, respectiv Divizia 54, comandată de generalul Lilienhof, ruşii au trecut Ceremuşul şi au ocupat localităţile Văşcăuţi, Carapciu, Voloca şi Hliniţa. Trupele austriece s-au retras spre Carpaţi, reuşind să-i oprească pe ruşi la Mestecăniş, lângă localitatea Iacobeni. La 27 noiembrie 1914, oraşul Cernăuţi a fost ocupat de armata rusă condusă de colonelul Sekin, înlocuit ulterior de generalul Laurentiev.

A fost reinstaurată administraţia condusă de Simion Evreinov, Alexei Gerowski şi Temistocle Bocancea. Oraşul Suceava a fost ocupat la 2 ianuarie 1915, la orele 13, de trupele ruse conduse de colonelul Bacunin[75]. La intrarea cazacilor în oraş, un grănicer austriac ce sta ascuns într-o pivniţă a tras asupra soldaţilor cazaci, doborând pe unul dintre ei, după care a fugit peste graniţă, la Burdujeni, în România. Oraşul a fost invadat de cazacii care trăgeau focuri în aer şi comandantul rus i-a somat pe suceveni să îl predea pe jandarmul austriac, până la orele 18, în caz contrar „ameninţa că va da foc oraşului şi îl va bombarda cu tunurile ce erau postate în comuna Şcheia”[76]. Oraşul Câmpulung Moldovenesc a fost şi el ocupat la

[73] Arie Leon Schmelzer, *op. cit.*, p. 67.

[74] *Ibidem*.

[75] Erast Diti Tarangul, *Cronica familiilor Tarangul, Ţurcan şi Bendevschi*, mss, p. 78, SJAN Iaşi, Fond nr. 89, *Erast Tarangul*. În alte surse se afirmă că ocupaţia rusă în Suceava a început la 3 ianuarie 1915.

[76] *Ibidem*. În manuscrisul indicat mai sus, Erast Trangul afirmă că, atunci, colonelul rus a renunţat la insistenţele părintelui Mihai Sârbu, care s-a instalat primar după fuga autorităţilor austriece. Teodor Balan, *op. cit.*, p. 24, bazându-se pe informaţiile culese din „Neues Wiener Tagblatt”, din 15

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

începutul lui ianuarie 1915, pentru că, la 6–7 ianuarie 1915, ruşii au fost opriţi în înaintarea lor, la Iacobeni[77].

Din aceeaşi pornire ca şi Aurel Onciul, Nicolai Wassilko a sprijinit înfiinţarea unui corp de voluntari ruteni. Au fost înscrişi bărbaţi între 24 şi 42 de ani din: Mareniţa – 50, Şipote – 54, Putila – 90, Plosca – 73, Rostoki – 100, Serghieni – 82, Lăpuşna – 48, Dichteniţ – 100 ş.a. Au fost strânşi în Seletin, la 20 noiembrie 1914. Acolo li s-au înmânat arme Werndl şi banderola negru cu galben. Au depus jurământul şi, după un exerciţiu militar de zece zile, au fost consideraţi apţi a lupta[78].

Pentru a-i mobiliza pe ţăranii de pe văile Sucevei, Siretului şi Moldovei, Aurel Onciul a lansat un apel destinat „ţăranilor români", în care se arăta că soarta românilor era legată de Austria[79]. În ziua de 22 noiembrie 1914, la chemarea lui Aurel Onciul, s-a ţinut la Suceava o mare adunare, la care au participat 2 000 de ţărani. Aceasta a avut loc în curtea Bisericii „Sf. Gheorghe", acolo unde se aflase sediul mitropoliei în Suceava. Adunarea era menită să reafirme ataşamentul ţărănimii române din Bucovina faţă de Austro-Ungaria şi să determine un răspuns pe măsura aşteptărilor austrofililor, din partea Regatului României. Adresându-se într-o telegramă regelui Ferdinand I al României, cei adunaţi la Suceava, la 22 noiembrie 1914, cereau: „Nu vărsa sânge românesc" „şi drept aceea nu intra în împărăţie, ci mai vârtos porunceşte oştirilor M. Tale să lupte alături de oştirile împărăteşti"[80]. Cu acelaşi prilej, s-a propus formarea unui corp de voluntari români, menit ca „în caz de nevoie să ne apere vetrele, femeile, mamele şi copiii noştri"[81]. Se afirma că legionarii români care urmau să facă parte din acest batalion, de n-ar fi trebuit să părăsească satele din care erau recrutaţi, „ci, în cazul cel mai rău, să păzească la marginea satului"[82]. Prin înfiinţarea acestui corp de voluntari români se urmărea, afirma Teodor Balan, să se demonstreze faptul „că Austria stăpâneşte popoare mulţumite, şi să îndemne România să intre în război alături de Austria"[83]. Cum voluntari nu s-au prea găsit, jandarmii lui Fischer au fost cei care au „recrutat" oameni din fiecare localitate. Au fost strânşi cam 1 500 de luptători din diferite localităţi. Listele pe care le consultase T. Balan consemnau: Berchişeşti şi Corlata – 50 de oameni, Valea Seacă şi Capu Câmpului – 100 de „voluntari", Cacica – 20 de legionari, Solca – 50, Drăgoieşti şi Măzănăeşti – 50, Gura Humor – 44, Mănăstirea Humorului – 56, Ilişeşti – 50, Capu Codrului – 103 şi Vatra

---

februarie 1915, afirmă că primarul oraşului Suceava era Epaminonda Voronca şi el ar fi reuşit să-l înduplece pe comandantul cazacilor să nu recurgă la represalii.

[77] Nicolae C. Popescu, *Gura Humorului trepte de istorie (1490–1918),* Galaţi, Editura Porto Franco, 1990, p. 116–117.

[78] T. Balan, *op. cit.,* p. 24.

[79] *Ibidem*, p. 25.

[80] *Ibidem*.

[81] *Ibidem*, p. 26.

[82] *Ibidem*.

[83] *Ibidem*.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

Dornei – 8[84]. Corpul de voluntari a fost dus la Câmpulung, unde au primit câte o armă „Werndl", o puşcă scoasă din uzul armatei austriece, li s-a dat câte o eşarfă cu negru şi galben, pe care au purtat-o pe braţul stâng, au depus jurământul de credinţă în piaţa oraşului şi Fischer le-a ţinut un discurs patriotic în limba română. În felul acesta batalionul de voluntari români (alături de cel format din ucraineni) a intrat în rândul forţelor armate menite să apere Bucovina. Deficienţele de pregătire militară şi starea de sănătate precară a unora dintre „voluntari" au făcut ca, la puţin timp, după constituirea batalioanelor, să fie concediaţi.

Batalionul de voluntari români a fost implicat în luptă, pentru prima dată, în noiembrie 1914, când armata austriacă se retrăgea în Carpaţi, din faţa trupelor ruseşti. Voluntarii ucraineni au acţionat la Vijniţa, Berhomet, Mihova şi Banila Moldovenească. Când ruşii au ocupat oraşul Suceava, au fost folosiţi legionarii români. Primul lor comandant a fost locotenentul Thierberger. La 1 ianuarie 1915, voluntarii români au ocupat localităţile Gura Humorului, Capu Codrului şi Ilişeşti. O altă companie trebuia să închidă drumul spre Frasin, Frumosu şi Argel. În cazul care ar fi fost atacaţi de forţe ruseşti superioare, aceştia trebuiau să se retragă, „pe poteci" la Fundul Moldovei şi Pojorâta[85]. În luptele pe care le-au purtat cu forţele armate ruse, la Mestecăniş, voluntarii români din Bucovina au fost înfrânţi. Mulţi dintre ei s-au retras în debandadă spre Câmpulung, alţii au fost prinşi de către ruşi şi executaţi, fiind consideraţi franctirori, un grup dintre ei a încercat să opună rezistenţă la „Podul Bucătarului, lângă Câmpulung, nerezistând s-au retras spre Pojorâta şi Rarău şi, în fine, unii au fugit peste hotar, în România[86].

După operaţiunile militare din ianuarie 1915, armata austriacă s-a regrupat şi refăcut. Comandantul trupelor care acţiona în zona Vatra Dornei era generalul Plannzer Baltin, cunoscut ca un bun organizator. Acesta avea în subordine Divizia 54 condusă de generalul Lilienhof (devenită mai târziu „grupul Papp"), cu şeful de stat major pe Daniil Pop (Papp). Acestei divizii i-a fost repartizat şi maiorul Victor Rusu, originar din Năsăud, „fire de militar şi franctiror"[87], care, folosindu-se de priceperea a 200 de ţărani năsăudeni, s-a afirmat glorios în luptele din Bucovina. La divizia Lilienhof au fost ataşate şi două batalioane de voluntari români şi ucraineni. Jandarmii au fost despărţiţi de armata operativă şi au fost folosiţi pentru a menţine ordinea şi a asigura paza frontierei.

Consemnând importanţa poziţiilor din Obcinele Bucovinei, pe care le ocupau austriecii, Constantin Ursachi consemna în cronica sa: „Austriecii aveau poziţii admirabile şi[-i] zdrobeau pe ruşi. Vin trăsuri cu soldaţi răniţi care trec spre Cernăuţi şi de aici în Rusia. Bubuiturile se auzeau bine mai ales pe la sărbătorile Iordanului, au fost mari lupte la Mestecăniş, Pojorâta, Cârlibaba. Mestecănişul a

[84] *Ibidem*.
[85] *Ibidem*, p. 27–28.
[86] *Ibidem*, p. 28.
[87] *Ibidem*, p. 30.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

scăpat pe austriecei de invazia ruşilor în Ungaria”[88]. Pe 29 ianuarie 1915 se zvonise în Rădăuţi că ruşii au fost înfrânţi şi la 5 februarie se ştia că aceştia se pregăteau de retragere. Pe 10 februarie (st. n.) 1915 au intrat primele trupe austriece în Rădăuţi. La 11 februarie 1915, 500 de soldaţi husari, dragon şi pedeştri se aflau în apropierea oraşului Rădăuţi şi Daniil Pop se afla „lojat” la părintele Constantin Ursache, descriindu-i acestuia cum au fost luptele de pe Mestecăniş. Pe 12 februarie 1915, după ce maiorul Pop a decorat 15 soldaţi recruţi din Regimentul 41, cu medalia de argint, pentru faptele de vitejie de la Mestecăniş, părintele Ursache a văzut un convoi de 500 de trăsuri încărcate cu haine, scoarţe din case ş.a., însoţite de femei, copii mici şi petrecuţi de miliţie şi husari călări care erau duşi la Rădăuţi. Convoiul a trecut mai mult de două ore prin Frătăuţii Noi. Erau lipovenii din Fântâna Albă şi Climăuţi, care nu se „purtaseră loial” şi făcuseră servicii ruşilor[89]. Cunoscând realitatea, părintele Ursachi scria: „Cei mai mulţi dintre ei, care au făcut servicii ruşilor, nu mai sunt în sat, ci, la retragere, s-au dus cu ruşii, aşa că cei rămaşi aproape toţi erau nevinovaţi, dară trebuiau să sufere pentru cei fugiţi”[90]. Lipovenii au fost duşi la Rădăuţi, într-un „lagăr” făcut în ograda Poştei. Acolo au stat câteva zile şi apoi au fost duşi la curtea marţială de la Vatra Dornei. Cei consideraţi nevinovaţi s-au întors abia după o lună[91]. Sâmbăta, pe 13 februarie 1915, a trecut prin Frătăuţii Noi un alt convoi cu călugării şi călugăriţele de la Fântâna Albă. Duminica, pe 14 februarie, au urmat acelaşi drum cei săraci, care nu aveau trăsuri proprii[92]. Mitropolitul lipovenilor de la Fântâna Albă se retrăsese din timp, în Basarabia, împreună cu armatele ruseşti. În satele evacuate au fost instalaţi soldaţi, câte unu la 10 case, care trebuia să păzească avutul celor evacuaţi. Din condica parohială aflăm că unii ofiţeri austrieci ar fi dorit să dea foc satelor Climăuţi, Fântâna Albă, Camenca şi Volcineţ, pentru că îi considerau vinovaţi pe locuitorii acestora de înfrângerile pe care le suferiseră în 1914. Daniil Pop s-a împotrivit. Pe 18 februarie 1915, armata austriacă a intrat în Cernăuţi[93]. Guvernul şi amploiaţii au reocupat vechile poziţii. După cifrele calculate în epocă, cam 29 000 de soldaţi ruşi au murit în luptele din Bucovina, de aceea, deprimaţi, ruşii cântau la retragere: „Dorna voastră, moartea noastră!”. În martie 1915, au fost trimişi lucrători care i-au îngropat pe ruşii morţi la Mestecăniş[94]. La 12 martie 1915, au fost concentraţi bărbaţii cu vârste cuprinse între 36 şi 42 de ani: „Iarăşi jale şi plâns, iar afară era un viscol de îngropa lumea

[88] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 70.

[89] Виталий Гайсенюк, *Репрессии австрийских властей против москвофилов Буковины в годы Первой Мировой Войны* (*Retaliations of Austrian authorities against moscowphiles in Bukovina during the years of the First World War*), în „Codrul Cosminului”, Suceava, XX, nr. 2, 2014, p. 443–462.

[90] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 71.

[91] *Ibidem*.

[92] *Ibidem*.

[93] *Ibidem*, p. 72.

[94] *Ibidem*, p. 73.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)

parcă şi văzduhul îi oprea”[95]. Pe 28 martie 1915, bucovinenii au putut auzi clopotele bisericilor după o lungă perioadă în care acest lucru a fost interzis.

După o perioadă de linişte, ruşii au încercat să reocupe teritoriile pierdute, folosindu-se de infanterie. După mai multe nereuşite ale ruşilor din aprilie 1915, austriecii au început la 2 mai o ofensivă puternică pe Frontul Galiţian, ajungând până la Brest-Litovsk. Părintele Constantin Ursache consemna că la această ofensivă, austriecii au folosit o putere de foc extraordinară, adică 1 500 de tunuri şi în patru ore au folosit 1 000 de vagoane de muniţie[96]. La mijlocul lui mai 1915, armata rusă a pornit o nouă ofensivă, reuşind să treacă Nistrul şi să ocupe teritoriul dintre Nistru şi Prut. Ajunşi în faţa oraşului Cernăuţi, ruşii au încercat să cucerească oraşul-capitală al Bucovinei. Încercările ruşilor de a reveni s-au repetat la 28 mai, la 6 iunie etc. După ce armatele austriece, conduse de Daniil Pop, au reuşit să reocupe teritoriul din nordul Bucovinei, raportul de forţe s-a păstrat timp de aproape un an de zile[97].

Situaţia dificilă din Bucovina, care nu mai avea seamăn „de la tătari încoace”, este descrisă de N. Iorga astfel: „De la un capăt la celălalt al Bucovinei au trecut oştile, ale stăpânilor cunoscuţi şi ale stăpânilor pe care-i adusese o nouă năvălire. Dacă administraţia Împăratului de Apus n-o fi făcut alte minuni decât aceea de a mâna copiii la moarte şi de a sechestra pentru armată mălaiul cerşit din România, şi acum vor fi umblând prin satele sărăcite şi lipsite de braţele muncitoare ale bărbaţilor femei fără nădejde şi copii fără sprijin. Pe mulţi ani gospodăriile vor rămânea spulberate ori închircite, iar morţii nu se mai întorc şi schilozii, povară celorlalţi, ar voi să fi rămas alături de fraţii lor care au murit”[98].

La 23 mai 1915, Italia a declarat război Austro-Ungariei şi, pe 10 iunie, au luat la arme toţi bărbaţii cu vârste cuprinse între 18 şi 50 de ani. Starea de spirit a populaţiei era dintre cele mai rele. Prin sate şi în oraşe se mai vedeau doar bătrânii, La 24 august 1915 au început lucrările de pregătire, credeau contemporanii, pentru eventualitatea că şi România ar fi declarat război Austro-Ungariei. Atunci au fost săpate tranşee, pe care le-au acoperit cu scânduri şi pământ, cu porţi din lemn acoperite cu sârmă ghimpată care mergeau de la estul satului Baineţ, la Climăuţi, Horaiţ, Costişa, estul Frătăuţilor, Horodnic de Sus şi Marginea.

La 15 octombrie 1915, Bulgaria a intrat în război alături de Puterile Centrale, Grecia se afla în plină dezbatere, prim-ministrul Eleftherie Venizelos dorea intrarea în război alături de Antanta şi regele dorea participarea alături de Puterile Centrale. În aceste împrejurări, românii bucovineni credeau că intrarea României în război ar fi avut darul să decidă victoria finală[99].

---

[95] *Ibidem*, p. 73.
[96] *Ibidem*.
[97] T. Balan, *op. cit*., p. 33.
[98] N. Iorga, *Carte de poveşti din Bucovina*, în „Drum drept”, X, nr. 26, 26 iulie 1915, p. 409.
[99] Constantin Ursache, *op. cit.*, p. 74.

BDD-A32865 © 2015 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 18:00:30 UTC)